

Københavns Universitet

Frankrig - Den Femte Republik

Boisen, Jørn

Published in:
Introduktion til komparativ politik

Publication date:
2017

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Document license:
[Andet](#)

Citation for published version (APA):
Boisen, J. (2017). Frankrig - Den Femte Republik. I J. H. Nielsen, M. A. Seeberg, & J. Tolstrup (red.), *Introduktion til komparativ politik* Hans Reitzels Forlag.

Frankrig – Den Femte Republik

Jørn Boisen

Den Femte Republik er den femte og nuværende republikanske forfatning i Frankrig. Franskmændene bruger udtrykket Den Femte Republik både om forfatningen, styreformen og dens institutioner.

Det er et semipræsidentielt styre med et præsidentembede med udstrakte beføjelser, et parlament med tilsvarende reduceret magt og et særligt valgsystem, hvor de nationale valg, dvs. præsident- og parlamentsvalget, afgøres ved flertalsvalg i to runder.

Forfatningen blev redigeret af general Charles de Gaulle og Michel Debré og vedtaget ved en folkeafstemning d. 4. oktober 1958. Den er blevet modificeret ved folkeafstemninger flere gange, først i 1962, hvor præsidentvalget blev gjort direkte, og senest i 2002, hvor præsidentens embedsperiode blev sat ned fra 7 til 5 år.

Dette kapitel falder i tre hoveddele. Første del redegør for den historiske baggrund for den franske forfatning, navnlig efterkrigstiden og Den Fjerde Republiks sammenbrud; anden del analyserer Republikkens vigtigste institutioner, forholdet mellem den udøvende og den lovgivende magt og valgsystemets betydning for det politiske liv; tredje del er en vurdering af forfatningen, hvor den har fungeret efter hensigten, og hvor den er kommet til kort.

Historisk kontekst

Forfatningsmæssigt er Frankrig et både dynamisk og ustabil land. Forfatningen betragtes ikke som en urørlig og nærmest sakral tekst, men som en politisk tekst, og den er som sådan en del af den politiske debat. Der afholdes ikke et valg i Frankrig, uden at forfatningen diskuteres på ny. At franskmændene nu er ved den 5. republikanske forfatning vidner om, at den forfatningskamp, der blev indledt med den franske revolution i 1789, aldrig er faldet helt til ro. Landet har vekslet mellem republikanske forfatninger og forskellige former for autokratiske regimer: Napoleons Kejserrige (1804-1815), Restaurationstidens monarki (1815-1830), Julimonarkiet (1830-1848) og Det Andet Kejserrige (1850-1870).

Vichy-styret (1940-1944) er det (hidtil) sidste eksempel på denne autoritære tendens, der sammen med det revolutionære også løber gennem Frankrigs historie. Efter nederlaget til Hitlertyskland i sommeren 1940 fik den gamle krigshelt fra 1. verdenskrig Philippe Pétain fuldmagt til at udarbejde en ny forfatning. Det skete dog aldrig. Han mente ikke, at magten skulle ligge hos korrumperede parlamentarikere; den skulle tilhøre en ansvarsbevidst national elite. Han gav derfor sig selv magtbeføjelser som statschef og afskaffede parlamentarisme, politiske partier og fagforeninger.

Denne pendulbevægelse mellem forskellige styreformer vidner om, at der i Frankrig har været to vidt forskellige opfattelser af den politiske legitimitet, en vertikal og en horisontal. For den ene del af Frankrig findes legitimiteten i et vertikalt princip, hvor autoritet og tradition er kerneværdierne. For den anden findes den i et horisontalt princip, hvor folkeviljen, som den udtrykker sig direkte ved valg, men også ved demonstrationer, strejker og sågar revolutioner, er det essentielle. Den Femte Republik er et forsøg på at forene disse to opfattelser i en demokratisk ramme.

Den Fjerde Republik

Efter befrielsen i 1945 stod Frankrig over for en enorm opgave. Befolkningen var splittet efter krigen og besættelsen, infrastrukturen lå i ruiner, økonomien var smadret, og der var et begyndende oprør i det verdensomspændende imperium. Det var tvingende nødvendigt, at man i en fart fik genetableret et politisk system og en politisk legitimitet, der kunne tage hånd om de problemer, der tårnede sig op.

Helt naturligt blev lederne af det befriede Frankrig fundet blandt dem, der havde kæmpet mod nazismen, på den ene side *la Résistance*, modstandsbevægelsen (med omkring en halv million aktive mod krigens slutning) og på den anden side de Londonbaserede Fri Franske Styrker (med knap 80.000 soldater) ledet af general de Gaulle. Det tredje hjul på giggen var den ældre politikergeneration, der var vokset op med Den Tredje Republik, der havde overvintret Vichy (parlamentet var simpelthen ikke blevet indkaldt en eneste gang af Pétain), og som ikke uden videre havde tænkt sig at give faklen videre til de nytilkomne fra kampen mod Tyskland.

Allerede inden befrielsen, i april 1944, havde det franske modstandsråd (CNR) besluttet, at der skulle vælges en ny grundlovgivende forsamling ved krigens slutning. Det første valg i oktober 1945 var et dobbelt valg: Det var et valg til nationalforsamlingen, og samtidig blev vælgerne spurgt, om forsamlingen også skulle være grundlovgivende. Hvis vælgerne svarede nej, ville man gå tilbage til Den Tredje Republiks forfatning. Da mange gav Den Tredje Republik skylden for nederlaget i 1940, stemte 96 % for, at Nationalforsamlingen skulle udfærdige et forslag til en ny grundlov, der så efterfølgende skulle vedtages ved folkeafstemning. Det nye parlament var domineret af tre store partier – den såkaldte tripartisme – kommunisterne PCF, 26,2 %, Socialistpartiet S.F.I.O og det kristendemokratiske M.R.P. med knap 24 % af stemmerne hver. Denne noget blandede forsamling prøvede at formulere flere forslag til en ny grundlov, men de faldt ved den efterfølgende folkeafstemning, bl.a. fordi de Gaulle var stærkt kritisk over for tendenserne i udspillene og førte kampagne mod dem. Først i oktober 1946, fik franskmændene uden den store entusiasme vedtaget en ny grundlov: Kun 53,12 % stemte for. Den Fjerde Republik var født.

Det var en forfatning, der var født af modstandskampen. Den var på den ene side direkte præget af modstandskampens idealisme og på den anden af venstrefløjens politiske dominans. Det gav sig først og fremmest udtryk i, at den lovgivende magt, parlamentet, der blev set som garant for det repræsentative demokrati, blev tildelt en dominerende position i forhold til den udøvende magt, regeringen. Det var magtpåliggende, at den nye forfatning skulle gøre det umuligt for en stærk mand at gribe magten (man ser den samme tendens i de samtidige italienske og tyske forfatninger). Præsidenten var en kransekagefigur med meget begrænset politisk magt, og regeringen stod til regnskab for parlamentet, der til enhver tid kunne bringe den i mindretal og vælte den. De deputerede blev valgt ved forholdstalsvalg, der gav et fragmenteret parlament, men sikrede en jævn repræsentation. Prisen var, at systemet blev ustabil. Det lykkedes aldrig at etablere stabile politiske koalitioner, de forskellige regeringer havde svært ved at gennemføre deres politik, og de faldt på stribe: 24 forskellige regeringer på under 12 år. Man havde været klar over problemet fra begyndelsen, men man havde ikke kunnet finde en løsning.

Det er ikke umuligt at leve med sådan et system, når der ikke er de store kriser. Økonomisk var Den Fjerde Republik faktisk en succes. I årene 1948-1958 havde Frankrig en årlig vækst på over 5 %, industriproduktionen steg i det samme årti med 100 %, og der var en befolkningstilvækst på over 10 %. Men Frankrig kom i den samme periode ud i enorme kriser som følge af den kolde krig og afkoloniseringen generelt og Algerkrigen specifikt.

Den Fjerde Republiks sidste år, 1958, blev særlig problematisk. Valget i januar 1956 havde givet et splittet parlament, og det var umuligt at finde et stabilt og handlekraftigt regeringsflertal. Tre

regeringer faldt i hurtig rækkefølge efterfulgt af måneders krise. På samme tid blev det i stigende grad nødvendigt at tage helt afgørende beslutninger om Algeriet, der var blevet en gordisk knude.

Efter 2. verdenskrig havde både Storbritannien og Frankrig været nødt til at afvikle deres imperier. De var for store, de var for langt væk. Landene var politisk svækkede og økonomisk udmarvede efter verdenskrigen. Der var simpelthen ikke ressourcer til at mobilisere mod afkoloniseringsbølgen. Men med Algeriet forholdt det sig anderledes. Algeriet blev ikke opfattet som en koloni, men som en fuldgældig del af Frankrig. Der var 1 million franskmænd i landet, de havde boet der i mange generationer, og de fleste havde aldrig været i Europa. Det var ikke en befolkning, man uden videre kunne smide ud uden enorme menneskelige og politiske omkostninger. Krigen startede som spredte terroraktioner i begyndelsen af 1950'erne, men eskalerede lynhurtigt til en uhyre brutal borger- og kolonikrig, og de skiftende franske regeringer var hele tiden et skridt bagefter og uden nogen strategi. De franske indbyggere i Algeriet havde indtryk af, at de blev svigtet af en inkompetent og afmægtig politisk magt, og hæren agerede mere og mere autonomt. Krisen nåede et højdepunkt i maj 1958, da de europæiske algeriere angreb guvernementet i Algier som følge af rygter om en forhandlingsfred, og en række officerer dannede en *Comité du salut public* – en velfærdskomité – der havde til hensigt at gribe magten i Frankrig. Truslen om militærkup og borgerkrig var pludselig blevet meget reel.

I den situation virkede general de Gaulle som forsynets mand. Charles de Gaulle (1890-1970) er en af de mest usædvanlige statsmænd i det 20. århundredes historie. Han havde kæmpet i 1. verdenskrig, og han var en af de få, der både politisk og militært havde analyseret Tysklands genrejsning i 1930'erne, og som havde prøvet at advare imod den. Efter de allieredes militære nederlag i 1940 talte han mod kapitulation og for at fortsætte kampen mod Nazityskland fra imperiet. Han blev dødsdømt af Vichy, flygtede til London, hvor det lykkedes ham at samle en troværdig og effektiv fransk krigsstyrke, De Frie Franske, og at få Frankrig anerkendt som aktiv krigsdeltager og sig selv som repræsentant for det sidste lovlige franske styre. Han havde enorm legitimitet i Frankrig takket være sin fortid som leder af modstandskampen, og han var acceptabel for både venstre- og højrefløjen, fordi han havde demonstreret, at han var republikaner (hvilket i en fransk optik betyder, at man er demokrat og går ind for republikkens værdier) og patriot. Han havde trukket sig tilbage fra politik i 1946, fordi det politiske flertal havde været imod hans ønske om en forfatning med en stærk udøvende magt. I 1958 var Den Fjerde Republik løbet ind i nøjagtig de problemer, som De Gaulle havde forudset og frygtet. I juni 1958 bad Nationalforsamlingen ham om at vende tilbage som regeringschef. De Gaulle krævede 6 måneder, hvor han havde fuldmagt til at regere, og hvor han kunne skrive en ny forfatning. Det fik han. Den Fjerde Republik var død.

Den Fjerde Republik faldt på grund af Algierkrigen; den havde været ude af stand til at navigere i efterkrigstidens højspændte geopolitiske kontekst, for den havde manglet autoritet, stabilitet og legitimitet til at træffe de nødvendige beslutninger. Den Femte Republiks skabere, general de Gaulle og hans senere justitsminister Michel Debré (1912-1996), skulle sørge for, at det ikke gentog sig.

Den Femte Republiks fødsel

De Gaulles og Debrés analyse var, at det var essentielt, at forfatningen kunne etablere en stabil og handlekraftig udøvende magt. Kravet om handlekraft skal ses i sammenhæng med den højspændte internationale situation: Frankrig havde lige gennemlevet to verdenskrige, man var engageret i en række kolonikrige, og den kolde krig og truslen om total udslettelse var konstant nærværende. I de Gaulles analyse var det livsnødvendigt, at Frankrig fik et styre med den fornødne beslutningskraft, stabilitet og effektivitet.

Det mål blev nået ad to omgange, først gennem vedtagelsen af den nye forfatning i 1958 og dernæst gennem en reform i 1962, der indførte direkte valg til præsidentposten. I mellemtiden var det lykkedes de Gaulle at få afviklet kolonikrigene og etablere gode samarbejdsrelationer med de tidligere kolonier og – vigtigst af alt – at få sluttet fred i Algeriet.

De Gaulle kunne ikke i første omgang få gennemført alle sine ideer. Parlamentet havde som følge af det politiske kaos og det truende kup i maj 1958 kaldt ham tilbage som redningsmand. Disse exceptionelle omstændigheder gjorde, at han måtte udvise tilbageholdenhed, for der havde været et uheldigt fortilfælde, nemlig i juli 1940, hvor parlamentet også under en akut krise havde overdraget magten til en militærmand, marskal Pétain, der indførte diktatur. Derfor var det altafgørende både for parlamentet i almindelighed og for de Gaulle i særdeleshed, at hans forfatningsudkast blev vedtaget med et stort flertal ved en folkeafstemning. Processen havde ikke levet op til de højeste demokratiske standarder. Derfor havde resultatet brug for en ubestridelig demokratisk legitimitet. Der blev stemt d. 28. september 1958, og forfatningen blev vedtaget med næsten 80 % af stemmerne.

Den forfatning, der blev vedtaget i 1958, havde indirekte valg til præsidentposten. De Gaulle havde ønsket direkte valg til posten. Direkte valg til præsidentposten ville give maksimal legitimitet, fordi præsidenten ville blive et direkte udtryk for folkeviljen. De Gaulle var også klar over, at der netop derfor var stor modstand mod det i parlamentet. Det direkte valg til præsidentposten går uden om de politiske partier og har principielt ikke brug for dem. Alle partier undtagen gaulisterne var imod.

I 1962 var tiden imidlertid inde. De Gaulle var lige undsluppet et attentat (han blev i alt udsat for fem attentatforsøg udført af OAS, en organisation, der kæmpede for, at Algeriet forblev fransk), og han benyttede sympatibølgen til at udskrive en folkeafstemning om en forfatningsreform. Det udløste et ramaskrig i parlamentet. Der var også mange, der var i tvivl om, hvorvidt fremgangsmåden overhovedet var i overensstemmelse med forfatningen. Forfatningsrådet erklærede sig imidlertid inkompetent i spørgsmålet, og de Gaulle gennemførte afstemningen, der endte med, at reformen blev vedtaget med 62 % af de afgivne stemmer og en stemmeprocent på 77. De Gaulle havde vundet, og de politiske partier havde tabt. Selvom reformen ikke ændrede forfatningens tekst, hvad angår præsidentens magt som sådan, betød den en markant styrkelse af embedets funktion over for parlamentet. Det blev starten på præsidentialiseringen og den tiltagende bipolarisering af det politiske liv i Frankrig.

“Rationaliseret parlamentarisme”

Forfatningsteksten til Den Femte Republik er klar med hensyn til magtens fordeling. Umiddelbart ligner forfatningen et klassisk parlamentarisk styre. Regeringen, under ledelse af en premierminister og under parlamentarisk kontrol, bestemmer og fører landets politik (§ 20). Parlamentet stemmer om de lovforslag, som regeringen stiller. Hvis der er flertal mod regeringen, kan der stilles et mistillidsvotum (§ 50). For at et mistillidsvotum kan komme til afstemning, skal det støttes af mindst 1/10 af de deputerede, dvs. mindst 58 af de nuværende 577. Det vedtages, hvis over halvdelen af de deputerede, dvs. 289, stemmer for det.

Omvendt kan præsidenten opløse Nationalforsamlingen (§ 12). Det er en ekstrem simpel mekanisme: Den kræver blot, at præsidenten rådfører sig med premierministeren og formændene for parlamentets to kamre, Nationalforsamlingen og Senatet, og at der afholdes nyvalg mellem 20 og 40 dage efter opløsningen.

Der er tale om et to-kammersystem. Det egentlige parlamentariske arbejde foregår i Nationalforsamlingen, hvis 577 deputerede vælges ved direkte valg. Andetkammeret, Senatet, vælges

indirekte af såkaldte valgmand, cirka 150.000 folkevalgte (Nationalforsamling, regionalråd, byråd). Der er 348 senatorer. Senatet deltager i lovarbejdet, men i tilfælde af uenighed mellem de to kamre er det Nationalforsamlingen, der bestemmer, og Senatets eventuelle indvendinger mod et lovforslag kan kun have udsættende virkning (§ 45). Til gengæld kan Senatet ikke opløses af præsidenten. Formålet med Senatet er at sikre, at sparsomt befolkede egne af landet også får en repræsentation i parlamentet.

Om præsidenten står der, at han (eller hun) er en ”opmand” (det franske ord er *arbitre*, det samme ord, der bruges om en dommer i en fodboldkamp; det er en betegnelse, der er åben for fortolkning), der sikrer statens kontinuitet, og at de offentlige myndigheder fungerer, som de skal. Præsidenten er en garant for den nationale uafhængighed, for at suveræniteten ikke krænkes, og for at traktater overholdes. Præsidenten udpeger en premierminister efter eget valg, fungerer som hærchef og er den eneste, der kan beslutte, om der skal anvendes atomvåben. Præsidenten kan udskrive folkeafstemning om en række emner: hvordan staten skal organiseres, økonomiske og sociale reformer, miljøpolitik. Præsidenten forhandler og underskriver internationale traktater, og han/hun kan benåde dømte forbrydere. Under alvorlige og akutte kriser, der truer nationens uafhængighed, kan præsidenten få ”særlige beføjelser”, dvs. fuldmagt til at lede landet direkte uden om de sædvanlige demokratiske procedurer (§ 16). General De Gaulle havde i 1940 set, hvordan regeringen havde været ude af stand til at reagere hensigtsmæssigt mod det truende sammenbrud, og han ville sikre sig, at den situation ikke ville opstå igen.

Det er ikke overraskende et omstridt punkt i den franske forfatning, da mange ser det som en åben dør mod et diktatorisk styre. Den demokratiske garanti er, at visse betingelser skal være opfyldt: Krisen skal være akut og direkte true republikkens institutioner og nationens territorium (krig, kupforsøg, naturkatastrofer), præsidenten skal, inden de særlige beføjelser træder i kraft, rådføre sig med premierministeren og formændene for parlamentets to kamre, parlamentet kan ikke opløses, grundloven kan ikke ændres under de særlige beføjelser, og Forfatningsrådet skal efter 30 og 60 dage vurdere, om betingelserne for de særlige beføjelser stadig er til stede. De særlige beføjelser er kun blevet benyttet én gang, mellem 23. april og 29. september 1961, da fire generaler havde forsøgt et militærkup i fransk Algeriet.

Den generelle hensigt er at styrke stabiliteten og effektiviteten ved at styrke den udøvende magt. Det blev gjort ved at give præsidenten en særlig status. Præsidenten har således sin egen legitimitet (da præsidenten jo er blevet valgt direkte), der er forskellig fra regeringens, og særlige beføjelser som fx magten til at udnævne en regering, uden at den behøver at blive godkendt af Nationalforsamlingen, den fulde frihed til at opløse Nationalforsamlingen og den i fransk politik forkætrede § 49, stk. 3, der gør det muligt for en regering at få vedtaget en lov uden flertal i parlamentet, når bare der ikke stilles et mistillidsvotum.

Det er karakteristisk for den franske forfatning, at premierministeren udpeges af præsidenten (§ 8) og ikke af et flertal i parlamentet. Præsidenten er i princippet fuldkommen fri til at udpege sin premierminister. Det er dog sædvanen, at præsidenten udnævner en premierminister, der tilhører det parti, der har flertal i Nationalforsamlingen. Det betyder, at præsidenten ikke blot er statsoverhoved, men også den egentlige regeringsleder. Dette forhold blev yderligere forstærket ved den seneste ændring af forfatningen i 2000, hvor præsidentperioden blev reduceret fra 7 til 5 år. Det betyder, at de to valg nu har samme rytme, og at valget til Nationalforsamlingen nu systematisk bliver afholdt nogle uger efter præsidentvalget. Det medfører, at parlamentsvalget af flertallet opfattes som et valg, der skal bekræfte præsidentvalget, dvs. at vælgerne nærmest systematisk giver den nyvalgte præsident et flertal, som vedkommende kan arbejde med: Den borgerlige præsident Sarkozy fik et borgerligt flertal i 2007, den socialistiske præsident Hollande fik et socialistisk flertal i 2012, og midterpræsidenten Macron fik et centrumflertal i 2017. Det betyder med andre ord, at det parlamentariske flertal kan takke præsidenten for deres sejr.

I mere konventionelle parlamenter udgår regeringslederen fra det parlamentariske flertal, som også giver vedkommende legitimitet. I Frankrig går legitimiteten først og fremmest fra befolkningen til præsidenten, der så at sige uddelegerer den til premierminister og regering.

I mange demokratier i begyndelsen af det 21. århundrede er der en tendens til, at den udøvede magt er blevet styrket. Selvom forfatninger kan være meget forskellige, er regeringskoalitioner efterhånden klippestabile. Det er sjældent, at regeringer bliver væltet i tide og utide, og at lovforslag bliver stemt ned. Den franske forfatning er et ekstremt eksempel på denne tendens. Den er på mange måder en modreaktion til de tidligere republikkers dysfunktionelle parlamentstyre, og der blev taget mange forholdsregler, for at man ikke igen skulle ende i en styreform, som man havde så dårlige erfaringer med. Det er lykkedes ud over al forventning.

Det daglige lovgivningsarbejde er ikke væsensforskelligt fra det, som man ser i det danske Folketing. Både regering og enkelte parlamentarikere kan tage initiativ til nye love, men regeringen står sædvanligvis for 85 % af alle lovforslag. Disse bliver først behandlet i forskellige udvalg, hvor lovteksten bliver forberedt og justeret. Lovforslaget bliver så i to omgange sendt til behandling først i Nationalforsamlingen og siden i Senatet, indtil de to kamre bliver enige om samme lovtekst. Kan de to kamre ikke blive enige, kan regeringen bede Nationalforsamlingen om at vedtage teksten alene.

Oppositionen kan stille et mistillidsvotum – det kræver blot, at 10 % af de deputerede støtter det – men da der siden 1962 har været flertalsregeringer i Frankrig, er det ikke et våben, der er meget værd i praksis. Den mest anvendte kontrol med regeringen er de parlamentariske spørgsmål (der svarer til Folketingets spørgetid i Danmark). En gang om ugen besvarer ministrene spørgsmål, som parlamentsmedlemmerne forinden har sendt til dem. Når systemet fungerer efter hensigten (dvs. når præsident, regering og det parlamentariske flertal i Nationalforsamlingen er af samme politiske observans), er parlamentet ikke blot under kontrol. Det er fuldkommen tændløst, for der er altid flertal for alle regeringens lovforslag, og oppositionen har kun den indflydelse, som regeringen vil lade den få.

Præsidenten

Ifølge forfatningen er det regeringen, der ”bestemmer og fører” landets politik. Premierministeren leder regeringen og dens daglige arbejde, og det er præsidenten, der udpeger premierministeren og de andre ministre efter premierministerens indstilling. I udgangspunktet var der tale om en arbejds- og rollefordeling mellem præsident og premierminister. Præsidenten repræsenterer nationen og har diplomatiet og forsvaret som sit ressortområde, premierministeren tager sig af den daglige drift og sørger for, at regeringen fungerer. Præsidentens dominerende rolle er altså ikke noget, der fremgår af forfatningens ordlyd. Det er en praksis, der er blevet etableret af præsidenternes måde at forvalte embedet på. Således bliver paragraf 8 (“Præsidenten udpeger premierministeren”) praktiseret således, at præsidenten ikke nøjes med at hyre og fyre sin premierminister. Præsidenten kan overtage premierministerens magt og funktioner og endda også gå direkte ind på ressortministrenes områder og direkte definere politikken, hvor og hvornår præsidenten finder det hensigtsmæssigt.

Denne magtforskydning skete allerede under de Gaulle. Han havde så stærk en legitimitet – de fleste var overbevist om, at han var den eneste, der kunne løse det algeriske problem – at parlamentet ikke protesterede mod, at han både agerede som statsoverhoved og de facto regeringsleder. Denne særlige situation blev etableret som den nye norm, da de Gaulle fik gennemført det direkte valg til præsidentposten ved forfatningsændringen i 1962. Præsidenten blev med de Gaulles egne ord den egentlige kilde til og indehaver af den politiske magt.

Der har konstant været debat om præsidentens efter manges mening overdrevne beføjelser. Især venstrefløjen har været kritisk. Den socialistiske oppositionsleder under de Gaulle, den senere præsident François Mitterrand (1916-1996), kaldte i en bog fra 1964 Den Femte Republik for ”det permanente statskup” (*Le coup d’État permanent*). Der blev yderligere sat spørgsmålstegn ved præsidentens rolle i regeringsførelsen under Mitterrands egen præsidentperiode (1981-1995), da der ved parlamentsvalget i 1986 kom et borgerligt flertal. Det betød, at præsident og regering var i opposition til hinanden. Fænomenet blev kaldt ”cohabitation” – bofællesskab. Det gav med det samme en helt anden praksis, der mere ligner den, som man kender fra andre parlamentariske systemer: en præsident med særlige ressortområder og en generelt mere tilbagetrukket og ceremoniel rolle, mens premierministeren bestemmer og fører landets politik.

Der var imidlertid i Frankrig en udbredt modstand mod denne tilstand, der i vide politiske kredse blev opfattet som en anormalitet, og ved forfatningsreformen i 2000 reducerede man præsidentens valgperiode fra 7 til 5 år. Hensigten var at undgå en ny cohabitation-situation ved at gøre parlamentsvalget synkront med præsidentvalget, således at der systematisk afholdes parlamentsvalg et par uger efter præsidentvalget. Det er jo logisk nok, men den utilsigtede konsekvens har været, at der etableres en endnu stærkere forbindelse mellem de to valg, hvorved præsidentens politiske rolle igen styrkes, og premierministerens politiske rolle igen svækkes.

Valgsystemet i Frankrig

Den intention om at sikre en stabil og handlekraftig udøvende magt med et klart mandat, der er så tydelig i Den Femte Republiks forfatning, ser man også i valgsystemet: flertalsvalg ad to omgange. Det bruges i Frankrig ved de nationale valg, nemlig præsidentvalget og valget til nationalforsamlingen. Ved regionalvalg og byrådsvalg er der tale om komplekse blandinger af flertalsvalg og forholdstalsvalg, og ved valg til Europa-Parlamentet er det rent forholdstalsvalg.

Det er en valgform, der følger nogle forholdsvis enkle regler. I første runde stemmer vælgerne på den kandidat, som de gerne vil have. Hvis en kandidat får over 50 % af stemmerne, bliver vedkommende valgt. Hvis ikke, afholdes der en anden runde et par uger efter, hvor enten de to bedst placerede kandidater (ved præsidentvalget er det kun de to bedst placerede, der går videre) eller de kandidater, der fik over 12,5 % af de stemmeberettigedes stemmer, må stille op. I anden runde stemmer vælgerne ofte taktisk, dvs. mod den kandidat, som de ikke vil have. Vinderen bliver den kandidat, der får flest stemmer.

Det særlige ved systemet (og det kan ses både som en fordel og som en ulempe) er, at det stort set altid giver en klar vinder og en klar taber, fordi det favoriserer vinderne. Hvis man tager parlamentsvalget i 2017 som eksempel, fik valgets vinder, Macrons koalition, 61 % af pladserne med 32 % af stemmerne i første runde og 49 % af stemmerne i anden runde. I Den Femte Republiks historie har det vindende parti eller den vindende koalition altid haft absolut flertal i Nationalforsamlingen, skønt det aldrig har været i nærheden af at opnå 50 % af stemmerne i første runde. Ved valget i 2017 fik Front national 13 % af stemmerne i første runde og 9 % i anden runde. Partiet vandt kun 8 pladser (1,38 % af pladserne), og det var endda en fremgang på 6.

Systemet er et slags uperfekt topartisystem. Det er uperfekt, fordi det franske politiske spektrum ikke er bipolar; der er mindst fire klart definerbare tendenser med solid opbakning: ekstremt højre, moderat højre, moderat venstre og ekstremt venstre. Det er et topartisystem, fordi den anden runde i praksis stort set altid bliver et opgør mellem de to fløje. Det er med andre ord et system, der favoriserer de store partier eller koalitioner omkring de store partier.

Et af de afgørende øjeblikke i fransk politik er ugerne mellem de to valgrunder. Det er især tilfældet, når mere end to kandidater går videre til anden runde, de såkaldte triangulaires eller quadrangulaires. Det er her – når den første rundes tabende kandidater skal pege på, hvem de vil

stemme på i anden runde – at det politiske landskab konstituerer sig, at der bliver indgået aftaler og skabt alliancer, og at små partier kan slå sig sammen for at spærre vejen for større partier. En af hensigterne med systemet var at sikre den politiske stabilitet ved at gøre det meget svært for ekstremister at blive valgt. Selvom en ekstremist vil kunne få flest stemmer i første runde, hvor alle kæmper mod alle, vil flertallet af vælgerne alligevel sørge for, at kandidaten ikke bliver valgt i anden runde, fordi de vil stemme mod vedkommende. Hvis der er tre kandidater, der er gået videre til anden runde, og en af dem er fra Front national, der af mange betragtes som et ekstremt parti, har det været kutyme, at den dårligst placerede af de konventionelle kandidater trækker sig for at sikre, at Front national ikke bliver valgt – den såkaldte *front républicain*. Denne mekanisme har fungeret siden 1980'erne, hvor Front national begyndte at få større opbakning, men den er ikke længere automatisk, efter at Front national har prøvet at bevæge sig mod midten.

Det franske partisystem

På mange måder har systemet fungeret efter hensigten. Det har sikret stabile regeringer med solidt flertal, og det har holdt ekstreme partier fra magten. Det har på godt og ondt formet fransk politik, men det har også haft nogle spektakulære bivirkninger.

Den første effekt af valgsystemet er, at det reducerer et multipolært politisk spektrum til et bipolært system.

Under Den Femte Republik har der gennemgående været mindst fire politiske poler, der organiserer sig nogenlunde symmetrisk om den politiske midte: konservativ, liberal, socialistisk og kommunistisk. Disse poler har i perioder givet sig udtryk i fire partier (fx i 80'erne og 90'erne), men ikke altid, fordi valgsystemet privilegerer koalitioner. Derfor har fransk politik i Den Femte Republiks levetid været domineret af to blokke, der på hver side af midten konstant har omgrupperet sig, men som til syvende og sidst har været uhyre stabile. Denne blokdannelse er først for alvor blevet udfordret i det første tiår af det 21. århundrede, først af det nationalistiske højreparti, Front national (FN), der nu konstituerer en femte pol, og derefter, i 2017, af Emmanuel Macrons nystiftede centrumsparti, la République en marche (LREM).

Både højre- og venstrefløjen omtaler sig selv som politiske familier. Det er et interessant og rammende udtryk. I den ene familie er man enige om, at man ikke er venstreorienterede, i den anden er man enige om, at man ikke er højreorienterede. Derudover er der enorme indbyrdes forskelle. De politiske forskelle følger ikke nødvendigvis partiskellene, men er ofte centreret om enkeltpersoner, der danner fløje inden for partierne. Et eksempel: Den franske højrefløj er domineret af tre tendenser, der har eksisteret siden revolutionen: en autoritær, en konservativ og en liberal. Hvis man ser på de tre favoritter til højrefløjens primærvalg i 2016, repræsenterede de hver deres tradition: Nicolas Sarkozy den autoritære bonapartisme, François Fillon den konservative traditionalisme og Alain Juppé den værdipolitiske og økonomiske liberalisme. Ikke desto mindre tilhørte de alle det samme parti, Republikanerne (LR). Tilsvarende ideologiske forskelle kunne man konstatere mellem kandidaterne til Socialistpartiets primærvalg.

Den bærende bevægelse på den franske højrefløj er gaullismen, inspireret af de Gaulles tanker og opkaldt efter de Gaulle. De Gaulles kulturminister André Malraux (1901-1976) definerede gaullismen som ”metroen ved 18-tiden”, dvs. et pragmatisk og forholdsvis uideologisk parti for alle, både arbejdere og borgere. Den tidlige gaullisme var en værdikonservativ bevægelse, der især var kendetegnet ved patriotisme, ønsket om et stærkt og uafhængigt Frankrig, afvisning af liberalismen til fordel for en centralt organiseret økonomi, hvor staten spiller en afgørende rolle som regulerende instans og drivende kraft, og social bevidsthed med opbygning af en ekstensiv velfærdsstat som et centralt mål.

Efter de Gaulles død i 1970 har gaullistpartiet udviklet sig til et mere traditionelt højrefløjsparti, der går ind for individualisme og liberalisme, forsøger statsstyring og opgiver den franske enegang og omfavner globalisering – med andre ord en gaullisme uden gaullisme. Det eneste, der er tilbage fra den historiske gaullisme, er ønsket om et stærkt Frankrig i et uafhængigt Europa. Som noget karakteristisk ved fransk politik har partiet haft mange udløbere og skiftet navn en del gange siden de Gaulle: RPF (1947-1955), UNR-UDT (1958-1967), UDV (1967-1968), UDR (1968-1976), RPR (1976-2002), UMP (2002-2015) og Republikanerne (2015-).

Til højre for gaullistpartiet er der Front national, der blev stiftet af Jean-Marie Le Pen (1928-) i 1972. Partiet var en udløber af en række stærkt nationalistiske og temmelig marginale strømninger. Takket være Le Pens ikke ubetydelige oratoriske evner og en økonomi i krise blev partiet gennem 1980'erne en faktor, som man skulle regne med i fransk politik. Le Pens datter, Marine Le Pen (1968-), der blev leder af partiet i 2011, har givet det en social dimension, så der nu er tale om et klassisk højrepopulistisk parti. Valgsystemet har hidtil holdt Front national uden for indflydelse, men partiet har stabilt øget sin tilslutning og har ved flere valg været over 25 %. Valgnederlaget ved både præsident- og parlamentsvalget i 2017 tyder dog på, at der er grænser for, hvor langt partiet kan nå, og det blev internt i partiet betragtet som et afgørende tilbageslag.

Til venstre for gaullistpartiet finder man det franske højres socialliberale fløj. Ligesom gaullistpartiet har det gennemgået mange mutationer og haft mange navne (MRP, UDF, ARS, MoDem). På grund af valgsystemet, der fremtvinger binære modsætninger, har de moderate centrumspartier haft svært ved at gøre sig gældende i fransk politik. Når de ikke har indgået et tvangsægteskab med den gaullistiske storebror, er de sædvanligvis blevet isoleret på midten, hvor de er afgået ved en hurtig død. Emmanuel Macrons og LREM's valgsejr i 2017 er den første afgørende sejr for en centrumformation og det første afgørende brud med Den Femte Republiks binære logik. Ser man bort fra Macrons politiske talent, kan dette gennembrud først og fremmest forklares med, at de traditionelle regeringsbærende partier, Republikanerne og Socialistpartiet (PS), begge kort før valget røg ud i en enorm legitimitets- og identitetskrise.

Til venstre for midten har Socialistpartiet længe været det dominerende, regeringsbærende parti. Det blev stiftet i 1905 og er Frankrigs ældste og mest stabile parti. Under de Gaulle var socialisten Mitterrand oppositionsleder, og han var som resten af venstrefløjen ekstremt kritisk over for forfatningen. I hans øjne gjorde forfatningen det simpelthen umuligt for venstrefløjen nogensinde at komme til magten. Venstrefløjen kunne ikke på samme måde som højrefløjen skabe vindende koalitioner. Den var nemlig delt i et sovjettro kommunistparti (PCF) og det midtsøgende socialistparti, og de to bekæmpede hinanden bittert. Ikke desto mindre gjorde Mitterrand det til sit projekt at forene venstrefløjen. Det lykkedes, og op gennem 1970'erne gik PS og PCF til valg på et fælles regeringsprogram (l'Union de la gauche). Mitterrand vandt om sider med hjælp fra PCF præsidentvalget i 1981. Det var først på det tidspunkt, at venstrefløjen forligede sig med Den Femte Republik. Union de la gauche-regeringskoalitionen overlevede kun tre år, og den blev fatal for PCF. Mitterrand fik udmanøvreret og marginaliseret PCF og placeret PS som det absolutte magtcentrum på venstrefløjen.

PS ligner Republikanerne i den forstand, at det er et ekstremt bredt parti (der i et dansk perspektiv spænder fra De Radikale til Enhedslisten) med mange fløjdannelser, og ligesom det moderne gaullistparti ikke er gaullistisk, har det moderne socialistparti siden midten af 1980'erne heller ikke været socialistisk. Det er kun af navn og i skåltalerne, at det er et arbejderparti, der forsvare arbejderne interesser. Af gavn er det et akademikerdomineret centrum-venstreparti, der ligesom gaullisterne hylder individet, globalisering og liberalisme. (Det er i øvrigt uhyre sjældent, at partiets repræsentanter bruger ordet "socialist"; de foretrækker at tale om "venstrefløjen"). Denne identitetskrise og de evindelige fløjkampe var stærkt medvirkende til Hollandes mislykkede præsidentperiode (2012-2017) og den efterfølgende nedsmeltning af partiet. Da Hollande blev valgt

i 2012, sad han tilsyneladende på magten overalt. Han havde præsidentembedet, en regering, der bakkede ham op, og et komfortabelt flertal i Nationalforsamlingen, og der var socialistisk flertal i regionerne og i de fleste store byer. Men denne almagt var ren facade. Store dele af hans eget parti accepterede ikke, at det var Hollande, der havde vundet PS' primærvalg i 2011. De bakkede ham ikke op som præsident. Store dele af hans egen regering var ikke enige i den førte politik, og hans ministre modarbejdede den på alle tænkelige måder. Som noget hidtil uset stillede Hollande ikke op til sit eget genvalg. Den nye PS-kandidat, Benoît Hamon, fik katastrofale 6 % af stemmerne. PS fik 9,5 % i første runde og 7,5 % i anden runde ved det efterfølgende parlamentsvalg. Partiet gik fra 314 deputerede i 2012 til 45 i 2017. Dets fremtid er uvis.

Det franske kommunistparti, PCF, blev grundlagt i 1920 og var i efterkrigstiden landets største med over 25 % af stemmerne ved de nationale valg. Det havde umiddelbart efter befrielsen enorm legitimitet, fordi mange kommunister havde været aktive i modstandsbevægelsen, og fordi Den Røde Hær havde besejret Hitler. Bortset fra en betragtelig indflydelse i de intellektuelle miljøer var PCF ikke desto mindre uden landspolitisk indflydelse i det meste af efterkrigstiden. Partiet var Moskvatro og dyrkede Stalin. Det gjorde det umuligt for andre at indgå samarbejde med dem.

Da PS og PCF blev enige om et fælles valgprogram i 1972, var PCF stadig større end PS (21 % mod 19 %), og kommunisterne regnede med, at de ville være den stærke i forholdet, men allerede i 1978 vendte magtforholdet: PS 22 %, PCF 20 %. Den kortvarige deltagelse i Mitterrands første regering (1981-1984) blev begyndelsen til enden for partiet, der selvfølgelig også led under kommunismens sammenbrud i Sovjetunionen. I 1986 røg PCF definitivt ned under de 10 %, og nedturen fortsatte: Ved præsidentvalget i 2007 fik den kommunistiske kandidat, Marie-George Buffet, ikke engang 2 % af stemmerne. Kommunistpartiet er i dag så godt som forsvundet. Det har gjort den yderste venstrefløj hjemløs. Den har prøvet at samle sig under forskellige navne (Front de gauche, Gauche unitaire, les Verts) men det er først med Jean-Luc Mélenchons (1951-) venstrepopulistiske La France insoumise (FI), at der igen er et decideret magtcentrum på den yderste venstrefløj. Mélenchon fik næsten 20 % af stemmerne ved præsidentvalget i 2017, mens FI fik 14 % af stemmerne i første runde og 6 % i anden runde af parlamentsvalget.

Med FI's succes i 2017 er symmetrien genoprettet i fransk politik, men billedet er anderledes. Der er nu fem poler: en dominerende midterpol (LREM), et kriseramte regeringsbærende parti til højre (LR) og til venstre (PS), et populistisk parti til højre (FN) og til venstre (FI). Det er en uset konstellation i fransk politik. Den er kommet i stand på trods af valgsystemet, og det er uvist, om der er tale om en varig, strukturel ændring af det politiske landskab, eller om det er en undtagelse fremkaldt af usædvanlige omstændigheder.

Valgsystemet og det politiske liv

Valgsystemet og den måde, partierne konstituerer sig på, har som konsekvens, at den politiske diversitet og de ideologiske forskelligheder ofte ikke kommer direkte til udtryk i konfrontationer i den valgte Nationalforsamling, men at de ligger mere eller mindre skjult som fløjkampe i partierne. Valgsystemet gør, at partierne bliver en slags paraplyorganisationer, der rummer ret forskellige politiske visioner og spænder vidt ideologisk. Det er nødvendigt at tilslutte sig et af de store partier for at blive valgt, men når man så først er inde, fordeler man sig efter anskuelse og danner fløje i partiet. Dette forhold gør politik svært at afkode for den almindelige vælger, og det svækker tilliden til politikerne. Det skaber også en forholdsvis stor diskrepans mellem det program, som kandidaten vælges på, og den politik, der føres i Nationalforsamlingen. Det har virket undergravende på partiernes troværdighed, at illusionen om syntese, enighed og enhed forsøges opretholdt over for vælgerne og offentligheden, samtidig med at enhver kan konstatere, at partierne ikke er indbyrdes enige om afgørende politikpunkter.

For det andet lægger systemet ikke op til et samarbejdende demokrati. Vinderen tager det hele. Der er ingen, der har brug for taberen, der bare kan stikke piben ind og vente på, at det bliver vedkommendes tur. Det bipolære system gør, at der simpelthen ikke er noget samarbejde hen over midten i fransk politik, selvom de to politiske blokke ofte ikke står langt fra hinanden. Det er det, som Freud kaldte "de små forskelles narcissisme". I al væsentlighed (hvad angår individualisme, globalisering, liberalisme, sikkerhedspolitik osv.) er der ingen tydelig forskel mellem Socialistpartiet og Republikanerne, men alligevel er de ude af stand til at samarbejde om det mindste. Jo mindre forskellene er, jo mere skinger bliver retorikken. Oppositionen er altid imod alt, som den til enhver tid siddende regering foreslår, og omvendt. Også det har undergravet partiernes troværdighed, fordi den politiske debat i vælgernes øjne ikke er en kamp om værdier og politik, men om personer og privilegier.

For det tredje har valgsystemet opdyrket ikke blot et topartisystem, men et topartimonopol, der er blevet konstitueret gennem den enorme stabilitet, som valgsystemet sikrer. Højre- og venstrefløjen har ganske vist skiftedes til at sidde for bordenden, men det har været småt med fornyelsen. Det har i det store og hele været i den samme lukkede kreds, at man har fundet det politiske personale og de politiske ledere. Det har været med til at skabe en usund politisk kultur, hvor fornemmelsen for etik, rimelighed og ansvarlighed har været beskedet. Også det er noget, som de franske vælgere er blevet nærmest allergiske over for. Fillon-sagen i optakten til præsidentvalget i 2017 var karakteristisk i den henseende. En avis afslørede i januar 2017, at den borgerlige præsidentkandidat, François Fillon, havde ansat sin hustru, Penelope Fillon, og også sine to børn i et offentligt betalt fiktivt arbejde, og det kom reelt til at koste Fillon, der ellers var storfavorit, præsidentposten.

Delvist som en konsekvens af de foregående punkter er partierne i Frankrig gledet ind i en nærmest kronisk tilstand af krise, der både er en legitimitets- og identitetskrise. Der er færre og færre, der er medlemmer af et politisk parti: Både Republikanerne og Socialistpartiet har mistet halvdelen af deres medlemmer mellem 2007 og 2015. Republikanerne har 238.000 medlemmer i 2017, ½ % af de registrerede vælgere. Socialistpartiet har under det halve, og kun 40.000 har betalt kontingent. Der er færre og færre, der genkender sig selv i et parti, og de kan ikke længere på nogen måde give sig ud for at være repræsentative.

Modeksemplet er Macrons LREM, der på under et år har fået knap 400.000 medlemmer. Mange har påpeget, at det bare er internetsympatisører, og at det var nærmest gratis at indskrive sig, men det tyder trods alt på, at der stadig er mennesker, der vil involvere sig i politik, hvis blot politikken har noget relevant at tilbyde.

Trods LREM's tilsyneladende succes er der en generel og indgroet mistillid til politik og politikere i den franske befolkning. I en meningsmåling, der blev offentliggjort i februar 2017, svarede 27 % af de adspurgte, at de før i tiden gik op i politik, men at det var slut nu. 18 % havde en positiv holdning til politik (lidenskab 1%, interesse 13 % og håb 4 %). De resterende 82 % fordelte sig mellem ligegyldighed 9 %, skuffelse 40 %, vrede 13 % og lede 20 %. Denne negative opfattelse giver sig udslag i en stadig svagere valgdeltagelse. Hvis man måler på det vigtigste valg i Frankrig, præsidentvalgets anden runde, er stemmeprocenten faldet fra 84 i 2007 og 81 i 2012 til 78 i 2017. Hvis man ser på stemmeprocenten ved parlamentsvalgets første runde, ser man en endnu tydeligere vigende tendens: 68 (1997), 64 (2002), 60 (2007), 57 (2012) og 49 (2017). Stemme procenten falder stort set med 1 % om året!

At både Republikanerne (LR) og Socialistpartiet (PS) op til præsidentvalget i 2017 greb til primærvalg for at udpege deres kandidat er afslørende: Primærvalgene blev indført af PS i 2011, og det er blevet de store gamle partiers sidste, næsten patetiske forsøg på at give deres kandidat en form for legitimitet. Præsidentvalget 2017 viste også svaghederne ved denne fremgangsmåde. Da det fortrinsvis er overbeviste sympatisører og ikke almindelige borgere, der stemmer

ved partiernes primærvalg, er der en udtalt tendens til, at de vindende kandidater har en mere yderliggående profil. Det rejser så spørgsmålet om det reelt demokratiske i en sådan præselektion af kandidater. Eksempelvis havde en af kandidaterne til LR's primærvalg, Alain Juppé, en opbakning på 40 % blandt de franske vælgere generelt, mens François Fillon lå på omtrent det halve. Blandt LR's egne vælgere var det imidlertid omvendt, og da det var dem, der stemte ved primærvalget, var det Fillon, der blev valgt som kandidat. Primærvalget gjorde også, at LR ikke kunne skille sig af med Fillon, da det blev klart, at han var involveret i en sag om misbrug af offentlige midler, og at det ville koste ham (og LR) valget: Han havde legitimiteten fra primærvalget; partiledelsen kunne intet stille op.

Samtidig befinder både højre- og venstrefløjen sig som sagt i en større identitetskriser. I PS går skillelinjen mellem de nye socialister, der er tilhængere af en liberaliseret og globaliseret økonomi, og partiets traditionelle profil som arbejderklassens og de udsattes forkæmper. Hos LR går den mellem liberale tilhængere af en globaliseret økonomi og den traditionelle profil som værdikonservative forkæmper for det nationale. I begge de store regeringsbærende partier går den ledende fløj ind for den globaliserede liberale økonomi, mens det, som de i største diskretion har smidt overbord, nemlig forsvaret af de udsatte og af det nationale, er blevet overtaget af andre, først og fremmest af Front national og La France insoumise.

Sidst, men ikke mindst: Det franske valgsystem fungerer, når alle partier er med i spillet om samarbejder og koalitioner. Man kan kun gøre sig håb om at vinde sin kreds, hvis man formår at vinde støtte fra andre partier og kandidater. Det bedste eksempel er igen venstrefløjens sejr i 1981. Det lykkedes Mitterrand at blive Den Femte Republiks første socialistiske præsident, fordi Socialistpartiet og Kommunistpartiet kunne blive enige om at gå til valg på et samlet politisk grundlag. Tilsvarende tabte højrefløjen valget, fordi ingen havde været i stand til at samle de forskellige fløje.

Det er på den måde, at systemet er repræsentativt. Ikke alle kan vinde, men alle kan være med i spillet både i første og anden runde. Det betyder normalt, at kandidaterne i første runde fører valgkamp for deres egen fløj (de har markante standpunkter, der taler til deres kernevælgere), mens de i anden runde prøver at åbne op at bevæge sig ind mod den politiske midte for at vinde nye vælgere.

Dynamikken og logikken i systemet bliver imidlertid sat under pres, når ekstreme partier, der ikke vil indgå i samarbejde med nogen, og som ingen vil samarbejde med, får stor og stabil opbakning. At Front national ved både Europavalg, regionalvalg og valg til Nationalforsamlingen ligger tæt på 25 % af stemmerne i både første og anden runde betyder, at processen kortsluttes. Første valgrunde bliver i realiteten til anden valgrunde, fordi det er dér, alt bliver afgjort: Den kandidat, der følger med Front national-kandidaten til anden runde, vil nærmest per automatik vinde, fordi flertallet af vælgerne stadig vil stemme mod Front national. Den generelle idé med systemet er, at vælgerne følger deres overbevisning i første runde og stemmer taktisk i anden runde. Men i alle de valgkredse, hvor Front national ser ud til at være til stede i anden runde, er vælgerne nødt til at stemme taktisk allerede i første runde. Det har så som yderligere konsekvens, at den eneste fase, hvor der arbejdes virkelig intenst med koalitioner, alliancer, aftaler og kompromiser i fransk politik, nemlig perioden mellem de to valgrunder, er blevet ligegyldig, for alliancer og aftaler er ikke længere nødvendige: Den kandidat, der går videre med FN's kandidat, vinder stort set automatisk. Situationen forværres yderligere af, at der også på venstrefløjen er dukket en større populistisk gruppering op, la France insoumise, FI, der ligesom Front national ikke vil forhandle eller indgå forbund med sine naturlige allierede, men simpelthen (med lederen Jean-Luc Mélenchons egne ord) erstatte dem. Mélenchon er blevet den ubestridte leder af det yderste venstre, men han er hadet af dem, der ligger tættest på ham, resterne af Kommunistpartiet, de forskellige grønne partidannelser og Socialistpartiet. Det er en ny situation i

Frankrig, at der både på højre- og venstrefløj er store populistiske partier, der ikke ser sig selv som en del af det normale politiske spil og ikke vil spille spillet. Det vil helt utvetydigt blive en udfordring for systemet de kommende år.

Konklusion

Præsidentposten, som de Gaulle forestillede sig den, havde flere funktioner. I det historiske perspektiv, som de Gaulle konsekvent anlagde, forenede Den Femte Republik to konstante traditioner i fransk politisk historie: ønsket om folkesuverænitet (traditionen fra den franske revolution) og ønsket om, at folkeviljen og magten var direkte inkarneret i en person og et projekt (traditionen fra absolutismen) – det horisontale og det vertikale. Det er en usædvanlig forfatning, fordi politiske partier ikke har nogen naturlig plads i den, og fordi parlamentets rolle er så begrænset.

Ud fra en overordnet betragtning har forfatningen levet op til de Gaulles ønsker. Den har givet det politiske system i Frankrig både legitimitet, stabilitet og handlekraft. Forfatningen rummer imidlertid også mange uhensigtsmæssige elementer. Det er problematisk, at den demokratiske proces i praksis bliver reduceret til valget af en præsident, eftersom parlamentsvalget i praksis blot opfattes som en bekræftelse af præsidentvalget. Det er problematisk, at præsidenten både er statsoverhoved (repræsentant for alle) og politisk leder (repræsentant for et parti). Endelig er det problematisk, at præsidenten har en ganske betragtelig magt også i konkrete politikspørgsmål, men ikke tilsvarende kan stilles til regnskab over for parlamentet. Den rolle tager premierministeren på sig. Institutionelt er det premierministeren og regeringen, der tager skraldet for præsidenten. Der er med andre ord en uheldig adskillelse af magt og ansvar.

Valgsystemet er effektivt og har bidraget afgørende til at sikre den politiske stabilitet. Det har imidlertid svært ved at sikre en ordentlig repræsentation, og det føles som et stadig større problem, at de forskellige politiske strømninger i de franske samfund ikke har nogen politisk repræsentation, der svarer til deres opbakning, i Nationalforsamlingen. Man kan også med nogen grund spørge, om systemet simpelthen ikke er for stabilt. Det har (i hvert fald indtil valget i 2017) skabt to stabile blokke, der i et halvt århundrede har ført en steril blokpolitik, hvor der aldrig har været forhandlinger hen over midten.

Den Femte Republik er blevet udsat for hård kritik, lige siden den blev vedtaget i 1958. Venstrefløj har generelt haft det svært med Den Femte Republik. Selvom venstrefløj har været ved magten, er der stadig en følelse af, at det er en højrefløjforfatning, der er baseret på højrefløjens systemværdier: stabilitet, hierarki, autoritet. Mitterrands ovennævnte essay, *Le Coup d'Etat permanent*, er i den henseende karakteristisk. Det var den samme kritik, som lederen af La France insoumise, Jean-Luc Mélenchon, tog op under valgkampen i 2017, hvor han kaldte styret for et ”præsidentielt monarki”. Han gik til valg på at ændre forfatningen og nærmest vende den på hovedet, således at parlamentet blev dominerende, og det skulle endda være under direkte folkelig kontrol: en flad struktur, hvor autoriteten udøves nedefra. Det er lige så karakteristisk, at Mitterrand intet gjorde for at ændre forfatningen, da han selv blev præsident. Hans forvaltning af magten var på ingen måde mindre autoritær eller hierarkisk end de Gaulles. Deri ligger nemlig paradokset. Det er en forfatning, der inden for en demokratisk ramme anlægger den udøvende magts perspektiv, og som understøtter den udøvende magt. Den generer til gengæld dem, der står uden for magten. Mitterrands eksempel viser, at viljen til at ændre forfatningen kun holder til det øjeblik, hvor man selv kommer til magten og opdager, hvor praktisk alting er indrettet.

Der er ikke flertal for at ændre forfatningen, hverken i den franske befolkning eller i den politiske elite, og det er usandsynligt, at den bliver ændret afgørende. Til gengæld er der en bred

forståelse af, at valgsystemet skal justeres for at sikre en bedre repræsentation. Man kan forvente, at der vil blive indført en dosis forholdstalsvalg i det nuværende system, men kun i beskedent omfang. Forholdstalsvalg, som man kender det fra Danmark, er utænkeligt i Frankrig: Det strider simpelthen mod forfatningens logik.

Det er også muligt, at magtfordelingen mellem præsident og parlament bliver justeret igen. Drejningen væk fra et parlamentsstyre og over mod et præsidentstyre er sket gennem de forskellige præsidenters måde at fortolke og praktisere forfatningen på. Det er ikke noget, der direkte ligger i forfatningsteksten. Det vil derfor ikke være umuligt at justere tilbage igen. Også det har dog lange udsigter: Med Emmanuel Macron har Frankrig fået en ny præsident, der, selvom han ikke er gaullist, ligger meget tæt på de Gaulle i sin fortolkning af forfatningen.

Den Femte Republik er godt på vej til at blive det mest stabile system i Frankrig siden enevælden.

Bibliografi

Den Femte Republiks forfatning:

På fransk:

<http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-constitution-du-4-octobre-1958/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur.5074.html>

På engelsk:

<http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/constitution/constitution-of-4-october-1958.25742.html>

Carcassonne, G. (2011). *La Constitution*. Paris: Seuil.

Denquin, J.-M. (1988). *La Genèse de la Ve République*. Paris: P.U.F.

Hamon, F. & Troper, M. (2011). *Droit constitutionne*. Paris: L.G.D.J.

Mathieu, B. (red.) (2008). *1958-2008, Cinquantième Anniversaire de la Constitution française*. Paris: Dalloz.

Rogoff, M.A. (2010). *French Constitutional Law: Cases and Materials*. Durham: Carolina Academic Press.